
Prikazi i osvrti

Prema cjelovitosti odgoja u vjeri

XXII. katehetska ljetna škola

U organizaciji Nacionalnoga katehetskog ureda HBK i biskupijskih katehetskih ureda, te u suradnji sa Zavodom za unapređenje školstva Ministarstva prosvjete i športa Republike Hrvatske, održana je u Splitu od 29. do 31. kolovoza 2000. godine XXII. katehetska ljetna škola s okvirnom temom: *Prema cjelovitosti odgoja u vjeri. Neophodnost župne kateheze i komplementarnosti s vjeronaukom u školi*. Središnji naglasak ovoga trodnevnog katehetskog skupa, na kojem je sudjelovalo više od 700 školskih vjeroučitelja i vjeroučiteljica te župnih kateheta i katehistica iz cijele Hrvatske, a dijelom i iz Bosne i Hercegovine, bio je stavljen na problematiku župne kateheze kao gorućem pitanju našeg pastoralnog djelovanja. Naime, nakon uvođenja katoličkog vjeronauka u školu 1991. godine kateheza u našim župnim zajednicama našla se u nezavidnu položaju. I to iz nekoliko razloga!

Samo uvođenje vjeronauka u javni školski sustav RH vodilo je k postupnom zanemarivanju župne kateheze, premda se već u početku najozbiljnije upozoravalo na tu opasnost. S jedne strane, sve naše katehetske snage bile su u proteklih devet godina uglavnom usredotočene na što bolju i kvalitetniju organizaciju vjeronauka u školi, što je i posve razumljivo, jer se radilo o jednoj značajnoj prekretnici u vjerskom odgoju i obrazovanju djece i mladih u nas. S druge strane, uvođenje vjeronauka u školu nužno je zahtijevalo promišljanje i reimpostaciju u ciljevima, sadržajima i metodologiji dotadašnjega župnog vjeronauka. Još prigodom uvođenja vjeronauka u školu hrvatski biskupi u svojoj Poruci naglašavaju potrebu i komplementarnost obaju oblika vjerskog odgoja - u školi i u župi:

“Riječ je zapravo o dva tipa sustavnog vjerskog odgoja i obrazovanja, koji se, u međusobnom neraskidivom i nadopunjujućem suodnosu, održavaju na dva različita mjesta. U ciljevima i sadržajima tih dvaju tipova (oblika) sustavnog vjerskog odgoja i obrazovanja postoje dodirne točke, ali i znatne razlike. Te su dodirne točke i razlike razvidne iz glavne svrhe jednog i drugog tipa vjeronauka. Dok je glavna svrha vjeronauka u školi sustavno i što cjelovitije upoznavanje vjere u svim njezinim vidovima (u učenju, slavljenju i življenju vjere), glavna je svrha župnog vjeronauka (župne kateheze) što cjelovitije i što dublje uvođenje (inicijacija) u osobno iskustvo vjere, koje se najdjelotvornije uči, slavi i živi u konkretnoj vjerničkoj zajednici.”¹

Koliko god se već od samih početaka naglašavala nužnost župne kateheze, ona je, nažalost, sve do danas ostala na načelnim postavkama i preporukama pojedinih biskupa, te je bila prepuštena osobnoj zauzetosti i kreativnosti pojedinih pastoralnih djelatnika. Nedostatak jednog razrađenog plana i programa župne kateheze² u odnosu na školski vjeronauk prouzročio je u pastoralnoj praksi nesnalaženja i bespotrebna ponavljanja, sve dotle da se i unutar crkvenih krugova moglo čuti kako je župna kateheza suvišna i nepotrebna kad imamo vjeronauk u školi. K tome, prigovara se upravo vjeronauku u školi da ne donosi željene učinke, poglavito da ne vodi djecu i mlade k vjeri i sakramentima.

S uvođenjem vjeronauka u javni školski sustav vjerski odgoj u župnoj zajednici nužno treba biti redimenzioniran i smješten u svoje stvarne okvire. Danas se s pravom sve više rabi termin “kateheza” za vjerski odgoj u župi, a ne vjeronauk, kao prije, jer je prijašnji župni vjeronauk imao sve značajke poučavanja vjere i odgoja u vjeri, tj. bio je u isto vrijeme nauk i uvođenje (*doctrina et initiatio*). Danas imamo dva oblika religioznog odgoja - u školi i u župi - stoga ih je potrebno jasno razlikovati, iako imaju svoje zajedničke i nadasve komplementarne točke. Gledano terminološki, naziv “vjeronauk” prikladniji je za školu, jer u svojim polazištima, sadržajima i ciljevima stavlja prvotni naglasak na upoznavanje i učenje u vjeri. S druge pak strane, ispravnije je govoriti o župnoj katehezi negoli o župnom vjeronauku da bi se bolje naglasio njezin specifični cilj odgoja i uvođenja u vjeru Crkve, a ujedno da bi se izbjeglo

¹ Poruka hrvatskih biskupa o vjerskom odgoju u školi i župnoj zajednici, br. 2.

² Doduše, još 1991. godine izrađen je jedan okvirni nacrt programa župne kateheze, koji je kao radni materijal objavljen u zajedničkoj brošuri u kojoj je donesen Osnovni plan i program za katolički vjerski odgoj i obrazovanje u osnovnoj školi, ali je gotovo u potpunosti ostao nezapažen u pastoralnoj praksi.

nepotrebno terminološko ponavljanje koje u praksi stvara poteškoće i negativne reakcije, i kod vjeroučitelja i kod roditelja i kod djece.

Ulaskom vjeronauka u škole župna kateheza se je našla pred radikalnim promjenama. Najprije, ona se treba rasteretiti mnogih sadržaja koji su do tada činili njezin konstitutivni dio, jer je prijašnji župni vjeronauk, uz obitelj, bio gotovo jedino mjesto religioznog odgoja i formacije. Veliki dio religioznih sadržaja već je premješten u škole (opća religiozna pitanja, eklezijalno-kulturološki sadržaji, povijest Crkve), dok bi se župna kateheza trebala usredotočiti na vlastite specifične parametre (liturgijska godina, kršćanski Credo, sakramenti, pobožnosti). Samo tako će biti sposobna odgovoriti svojoj temeljnoj svrsi: uvođenju u vjeru i život konkretne vjerničke zajednice. Ali, već u ovom "razdruživanju" nužna je snažna suradnja između kateheze i vjeronauka, kako bi se izbjegla nepotrebna ponavljanja.

Upravo, to stvara danas najveće probleme i nesnalaženja u konkretnoj praksi. Uvijek je u katehetskoj refleksiji tinjala vječita borba između sadržaja i metode, tj. pitanje je li u katehezi važnije ono što se prenosi (sadržaj) ili ono kako se prenosi (metoda). Čini se da je danas, s ulaskom vjeronauka u škole, u župnoj katehezi nestao problem onoga "što" i onoga "kako". Mnogi, a najviše roditelji i djeca, ne vide potrebu župne kateheze, smatrajući je suvišnom i onom koja se bespotrebno ponavlja. Pastoralni djelatnici osjećaju se nelagodno i teško se snalaze jer nisu imali ni plana ni programa, ni katekizama, a ni vremena.

Možda se glavni problem krije u činjenici što ni školski vjeronauk, u koji su se koncentrirale sve naše katehetske snage, nema još svoj jasno definiran identitet. Hoću reći, u mnogim svojim elementima vjeronauk nije *uveden* u škole, nego je onaj već postojeći samo *premješten* u školske razrede. To može svatko uočiti tko barem i površno zaviri u sadržaj plana i programa za pojedina godišta osnovne škole. Ovu tvrdnju potvrđuje i činjenica što su katekizmi sastavljeni za prijašnji župni vjeronauk preneseni kao službeni udžbenici u školu. Na temelju katekizama izrađen je i program, a proces bi trebao biti obratan, da se na temelju programa izrađuju udžbenici. Nadajmo se da će se to u bliskoj budućnosti i dogoditi.

U svakom slučaju, župna kateheza bi trebala ići prema osobnom življenju onoga što se je u školi naučilo. Prepuštajući vjeronauku sistematičnost školskog tipa, župna kateheza bit će manje učenje doktrine i govor o vjeri, a više osobno življenje vjere i govor vjere, tj. uvođenje u osobno iskustvo vjere, što je zapravo i njezina glavna svrha.

Crkva u Hrvata, iako zbog objektivnih poteškoća u jednom priličnom vremenskom zakašnjenju, bila je već od samih početaka svjesna nužnosti župne kateheze, znajući da vjeronauk u školi nije i ne može biti nadomjestak za crkvenu katehezu. Prošle godine (23. i 24. travnja 1999.) održan je u Zagrebu *Stručni skup o planu i programu župne kateheze*.³ Ovaj skup je bio prekretnica u izradi novog *Plana i programa župne kateheze prema novom poimanju župn zajednice*.⁴ Ovogodišnja Katehetska ljetna škola je predavanjima, raspravama i nadasve timskim radom, bila na poseban način posvećena predstavljanju i razradi tog novog *Plana i programa župne kateheze*.

Plan i program župne kateheze prema novom poimanju župne zajednice doista je nov, zahtjevan i pretpostavlja jedno drugačije shvaćanje i župne kateheze i naših župnih zajednica u svjetlu koncilske eklezioologije zajedništva i služenja. On sadrži dvije bitne okosnice: 1. Dobna kateheza i 2. Stvaranje živih vjerničkih krugova u župnoj zajednici.

Što se tiče dobne kateheze, *Plan i program* stavlja naglasak na tri katehetske skupine: prvopričesničku, potvrđeničku i skupinu mladih nakon krizme. Da bi se izbjegao preslik školskog vjeronauka, predlaže se okvirni metodički model odvijanja župne kateheze, nazvan "celebratio catechetica". Uz poučni dio ovog modela, koji sadržajno svoje uporišne točke ima u liturgijskoj godini, kršćanskom *Credu* i sakramentima, naglašava se znakovitost i govor sakralnog prostora te molitveno-slavljenički aspekt katehetskog susreta. Liturgijska godina, kao "locus catecheticus", treba biti specifikum crkvene kateheze u odnosu na školski vjeronauk, jer nema ništa tako važno u kršćanskoj vjeri, a da nije utkano u liturgijska slavlja. Upravo u bogoslužju Crkve izražava se cjelovitost vjere i zato je ono najpogodnije duhovno tlo za crkvenu katehezu i odgoj u vjeri.

Najveća novost *Plana i programa župne kateheze* stoji u pokušaju izgradnje župne zajednice stvaranjem tzv. živih vjerničkih krugova ili posebnih zajednica unutar same župe. Dakle, u suvremenoj župi nije dovoljna samo dobna kateheza namijenjena djeci i mladima nego se prioritet stavlja na formiranje manjih zajednica, koje će zajedno od jedne župe stvarati "zajedništvo zajednica". *Plan i program* predviđa šesnaest takvih zajednica (koordinacijska, liturgijska, ministrantska, biblijska, katekumenska,

³ O glavnim naglascima i smjernicama skupa vidi: *Katehetski glasnik* 1(1999) 1, str. 47-49.

⁴ *Plan i program župne kateheze prema novom poimanju župne zajednice* u: *Katehetski glasnik*, II (2000), br. 1(2), str. 135-191.

obiteljska, molitveno-meditativna, karitativna, zajednica kršćanske kulture duha, ekološka, itd.), a može ih biti više ili manje, ovisno o veličini i tipu pojedine župe. U mnogim našim župama već postoje mnoge inicijative i ostvarenja u pogledu formiranja manjih vjernih zajednica, ali u nedostatku jednog općeg plana i konkretnih programa postoji opasnost da se one zatvore u sebe i tako, umjesto da stvaraju župno zajedništvo, još ga više urušavaju. Stvaranje živih vjernih krugova unutar jedne župe jest najprikladnije tlo za katehezu odraslih, koja je prema najnovijim katehetskim dokumentima ne samo prioritet u katehezi nego prioritarna opcija cjelokupnoga pastoralnog djelovanja. Ovi živi vjernički krugovi postaju posebne "katehetske skupine", koje se ne dijele po dobi, spolu ili općoj kulturi, u kojima je realno moguće ostvarivati katehetske ciljeve odgoja u vjeri, posebno kateheze odraslih. Budući da je cjelokupni *Plan i program župne kateheze* bitno prožet liturgijskom godinom, živi vjernički krugovi nalaze svoj vrhunac zajedništva u nedjeljnom slavlju dana Gospodnjega.

Svjesni smo da ostvarivanje novog *Plana i programa župne kateheze* pretpostavlja značajne promjene u mentalitetu našega pastoralnog djelovanja u župnim zajednicama. Poglavitito zahtijeva proširenu suradnju ne samo župnika i župnih vikara nego nadasve aktivno uključivanje školskih vjeroučitelja u župnu katehezu i formaciju župnih animatora za posebne katehetske skupine - što spomenuti *Plan i program* predviđa i za što daje konkretne smjernice (str. 179-183). Posebnu pozornost trebalo bi posvetiti aktivnom uključivanju kršćanskih roditelja u žive vjerničke krugove i ponuditi im značajnu ulogu u životu naših župnih zajednica. Samo kršćanski zreli i odgovorni roditelji mogu oživotvoriti sve oskudniju obiteljsku katehezu i tako pridonijeti cjelovitom vjerskom odgoju od strane svih odgojnih čimbenika.

Koji je stvarni doprinos Katehetske ljetne škole u ovom pogledu? U prvome redu, svi sudionici mogli su sebi predočiti polazišnu razliku između vjeronauka u školi i kateheze u župnoj zajednici, kao i njihovu komplementarnost i upućenost jednoga na drugo. U najmanju ruku, Škola je bila prigoda se jedan široki sloj vjeroučitelja i pastoralnih djelatnika upozna s novim *Planom i programom župne kateheze*, kad znamo da mnogi službeni crkveni dokumenti ostaju praktički nepoznati široj crkvenoj javnosti. Iskreno se nadamo da će mnogi naši pastoralni djelatnici, čuvši mnoge smjernice o mogućnostima župne kateheze i upoznavši se s novim *Planom i programom*, osobno poduzimati određene pastoralne inicijative u pogledu njezina ostvarivanja. Nadalje, očekivati je da će mnogi naglasci i zaključci pojedinih tinskih radova na KLJŠ biti ugrađeni u

još temeljitiju razradu programa župne kateheze, kao i početni radni materijal u izradi katehetskih tekstova za pojedine "vjerničke krugove". Doprinos KLJŠ bit će i u jačanju svijesti o stvarnoj potrebi župne kateheze, u duhu pobudnice *Catechesi tradendae*, u kojoj Ivan Pavao II., nabrajajući mjesta kateheze (župa, obitelj, škola, pokreti, odgojni instituti) ističe sljedeće: "Ako je točno da se svuda može katehizirati, ipak želim naglasiti, u skladu sa željom mnogih biskupa da župna zajednica mora ostati pokretač kateheze i njezino posebno mjesto" (CT 67). Smatram da koncepcija ovoga novog *Plana i programa župne kateheze*, stvaranjem živih vjerničkih krugova i njihovim katehiziranjem, upravo stoji na crti ove Papine tvrdnje. Župna zajednica mora biti subjekt i objekt kateheze, tj. istodobno zajednica koja katehizira i zajednica koju treba katehizirati.

Josip Periš